

Jane Eyre

av Charlotte Brontë

Emma Österlöf, Helmon Solomon, Jonas Sjöqvist, Francisco Sobrado, Lena B Nilsson, Karin de Frumerie, Nina Jemth, Andrea Edwards / Framsida: Emma Österlöf, Andrea Edwards

MIN VÄN BERTHA

Mitt första möte med *Jane Eyre* var svalt, på gränsen till frostigt. Jag var sjutton år och tåguffare. I bokhandeln i London hade jag pliktskyldigt tänkt att jag borde köpa en väldigt känd engelsk bok och fastnat för den vars baksidestext utlovade en vansinnig kvinna. A madwoman? Så intressant! För en otymplig sjuttonåring som bara gick och väntade på att det egna vansinnet skulle bryta ut fanns inget bättre resesällskap.

På tåget söderut slet jag med den finstiltade texten. När skulle vansinnet börja? Otåligt plöjde jag sidorna utan att bry mig ett dyft om vad som hände med berättaren. Jag hade inget tålamod med Jane. Hennes viktorianska utläggningar lät onödigt krångliga i mina öron, i stunder rent beskäftiga. Först när jag kom till kapitlet där Jane blivit guvernant på Thornfield Hall och för första gången hör galenskap i natten fick jag smak på berättelsen. Det fanns en inlåst kvinna på vinden, en skuggsyster till Jane. Bertha, den fördömda. Eller rättare sagt, Bertha, sanningssägaren. När hon väl hade gjort entré kunde jag inte sluta läsa.

Senare skulle jag möta andra galna kvinnor i fiktionen och fundera över deras dragningskraft. För 1800-talets läsare lär den ylande, skitiga Bertha ha setts som ett hot och den goda kvinnans antites. Intressant nog kom litteraturens galen kvinna bara några decennier senare att förvandlas till en dröm. I mellankrigslitteraturen finns

tokor som vid första anblicken ser ut att vara raka motsatsen till den Bertha; lysande, begåvade, älskade, behövda av män. I *Nadja* av André Breton möter den hemlösa Nadja den fiktive poeten Breton och strax är hon lika inlåst i kulturmännens fantasier som Bertha på sin vind. När Nadja så småningom dumpas på mentalsjukhus går hon samma sorts öde till mötes som 1980-talets Betty Blue och så många andra galna kvinnor i fiktionens värld. I slutänden spelar det ingen roll om du var musa eller monsterkvinna. Samma bältessångar och undergångar väntar vid berättelsens slut.

Det finns galna kvinnor i litteraturen som är skildrade genom förövarens blick och nästan obemärkt kan få läsaren att inta samma position. Så är inte fallet med Bertha. I mötet med henne väcks inte min lust att romantisera eller konsumera hennes olycka för att förhöja min egen livskänsla. Tvärtom har hon med åren växt till en vän som varje gång vi träffas lägger fram en ny fråga om motstånd och förtryck. Tacksamt har jag tagit emot allt som har skrivits om Bertha. I Jean Rhys *Wide Sargasso Sea* är Bertha protagonisten och ger röst åt en kolonial erfarenhet, som ingen nutida läsare av *Jane Eyre* kan vara utan. I den feministiska klassikern *The Madwoman in the Attic* visar litteraturvetarna Susan Gubar och Sandra Gilbert hur galna kvinnor i 1800-talets romaner kan förstås som ett uttryck för det som kvinnliga författare inte kunde uttala i en viktoriansk kontext.

Karin de Frumerie, Helmon Solomon

Naturligtvis hör de ihop, Bertha och Jane. Jag såg det inte när jag var sjutton, men nu ser jag och det är uppenbart hur deras berättelser speglar varandra. På 1980- och 1990-talet var det mest Bertha och jag. När jag på tvåtusentioalet läser om Charlotte Brontës roman är läget ett annat. Nu vill jag hellre prata om Jane.

Det fanns sidor hos Jane som jag fann olidligt pinsamma när jag var sjutton. Svårast var när hon blev romantisk. Då blev hon i mitt tycke lite av en hund, som gjorde godsherrens blick till sig och vände bort sitt ansikte "eftersom jag var rädd att mitt utseende inte skulle tilltala honom". "Skärp dig Jane", ville jag ropa! Vad hände med den flickrebell du en gång var, hon som redan som barn gjorde upp med förtryck och hävdade sin jämställdhet med männen? Idag tänker jag tvärtom att det är just här, i våndan framför spegeln, förlorad i ett inre förtryck, som Jane har något att visa mig, som skär rakt in i mitt eget liv och i nutiden. Går det alls att leva och älska utanför godsherrens blick, hur ser en sådan kärlek ut och vart kommer den att ta mig? Den frågan har jag ofta ställt mig. Tvåtusennitton finns alla skäl att ställa samma fråga till Jane.

Malin Lindroth, författare, senast aktuell med essän *Nuckan*

F
FOLKTEATERN
GÖTEBORG

”

Han var så lättsårad hela tiden, jag orkade inte ens vara försiktig med vad jag sa för allt blev ändå fel. Jag ville bara att han skulle lägga sig vid min sida och aldrig resa sig igen. Jag ville äga honom. Jag ville triumfera med honom. Jag ville säga till världen att jag styr över honom. Sedan ville jag lära mig allt om honom, sluta vara rädd för honom, kolonisera honom bit för bit, skriva en roman om honom och gå.

Ur *Tripprapporter* av Tone Schunnesson

”

TONE SCHUNNESSON (f 1988) började skriva i *Nöjesguiden* och *Bon*. Hon debuterade som dramatiker 2016 på Sveriges Radio Drama med *Härlig är min avgrund*. Samma år utkom också hennes roman *Tripprapporter*, som nominerades till Borås Tidnings debutantpris. Tone undervisar även i kreativt skrivande.

Andrea Edwards, Nina Jemth, Helmon Solomon

Francisco Sobrado

Lena B Nilsson, Jonas Sjöqvist, Helmon Solomon, Andrea Edwards, Nina Jemth, Karin de Frumerie

Emma Österlöf, Francisco Sobrado

JANE EYRE av CHARLOTTE BRONTË

Dramatisering TONE SCHUNNESSON
 Regi RAGNA WEI
 Scenografi MAJA KALL, RAGNA WEI
 Kostymdesign MAJA KALL
 Ljusdesign CARINA PERSSON
 Mask- och perukdesign SUSANNE ÅBERG
 Kompositör CHRIS LANCASTER
 Koreografisk assistent RACHEL TESS
 Dramaturg MAGNUS LINDMAN

Jane Eyre
 Någon annan, Miss Mary Ingram
 Mrs Fairfax

Lilla Jane, Adèle, Ytterligare
 någon annan, Pastorn
 Mr Rochester

Bertha, Lady Ingram, Blabla
 Mrs Blanche Ingram, Bessie,
 Grace Poole, Tjänare
 Mr Rånk, Mr Mason, St John

Inspicient NIKLAS DAHLSTRÖM, VERONICA BERG
 Scenmästare MOA VILTOK, LOUISE BAGGE, JOHN SÖDER
 Konstruktör ROBERT W LJUNG
 Belysningsmästare FREDRIK JOHANSSON, SANDRA LISCANO,
 KARIN FREDHOLM, ELIN GÖRANSSON*

Ljudtekniker ALLAN ANTTILA, THERESE LARSSON
 Kostymmästare KARIN HÖEG, MAGDALENA NILSSON
 Biträdande kostymmästare SARA HENRIKSSON, ALEXANDRA JANSSON,
 CHARLOTTE OLOFSDOTTER ERICSSON

Rekvisitör ULRIKA BRÄTTBERG
 Sufflör ANJA ZEJNILOVIC
 Scentekniker JOHAN KARLSSON
 Perukmakare ADAM HÖGBLOM
 Föreställningsmaskör ELLEN HOLMSTRÖM

Påklädare ULLA WEDIN
 Patinerare LOTTA RUDMAN
 Dekorsömnad AUGUSTA CHAVARRIA PERSSON
 Dekormålare HÅKAN DAHLÉN
 Snickare STAFFAN LISSBRANT
 Smed MAGNUS LINDE

Chefproducent TINA GRAHN
 Teknisk chef ALF ALGESTAM
 Kommunikationschef LINDA ISAKSSON
 Kommunikatörer KAROLINA LINDBLAD, ANNA
 RAN HANSEN, PIA SANDEGREN
 MONIKA WADE

Publikstrateg MARIANNE FRID
 Försäljnings- och foajévårdsamordnare SEBASTIAN BORG
 Föreställningsfotograf JONATAN FERNSTRÖM
 Affischfotograf VALENTIN & BYHR
 Affischbild

Konstnärlig ledare FRIDA RÖHL
 VD och ansvarig utgivare LOTTA LEKVALL

Tack till Skogen, Erik Pilesjö, Göteborgs naturhistoriska museum, all övrig Folkteaterpersonal
 *Belysningspraktikant från Yrgo

Premiär 2 mars 2019
 Stora Scenen, Folkteatern

FOLKTEATERN GÖTEBORG
 Olof Palmes Plats 031-60 75 75
 www.folkteatern.se
 @folkteaterngbg

Med stöd från VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

Emma Österlöf

Andrea Edwards, Emma Österlöf, Helmon Solomon, Francisco Sobrado

CHARLOTTE BRONTË (1816-1855)

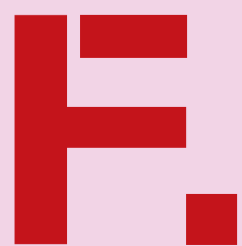
Förväntan var stor den där kvällen i London i juni 1850. Den berömda författaren William Thackeray hade utlovat en hedersgäst till sin middagsbjudning: Currer Bell. Det var författaren som några år tidigare skapat en litterär sensation i England med sin roman *Jane Eyre*. Men vem var det? Författarnamnet var en pseudonym. Var det en man eller en kvinna? Ryktet gick att det var Thackeray själv som skrivit den. Allt utlovade en stimulerande och minnesvärd kväll. Det blev det också – på sitt sätt. Currer Bell visade sig vara en kvinna i trettioårsåldern vid namn Charlotte Brontë. Hon gjorde ett mycket oansenligt intryck, liten och med lantligt omoderna kläder. Blyg på gränsen till skygg med ett grubblande ansiktsuttryck. Någon gjorde ett försök till konversation, och frågade om hon uppskattade London. "Ja – och nej" blev svaret. Det var i princip allt man fick ur henne den kvällen. En av gästerna beskrev efteråt middagen som en av de tråkigaste kvällar hon upplevt i sitt liv.

Charlotte Brontë var inte van vid storstadslivet. Nästan hela sitt liv levde hon med far och syskon i ett avlägset hörn i Yorkshire. Hennes sysstrar Emily och Anne skrev också. Under uppväxten skapade de ett fantasiland, som blev inspirationen till berättelser och dikter. Syskonen hade en överraskande modern skrivmetod. De presenterade och diskuterade varandras synopsis, och ett par gånger i veckan läste de högt ur sina arbeten och gav varandra feedback. Förutom Charlotte har Emily gått till litteraturhistorien med sin *Wuthering Heights* (*Svindlande höjder*).

Hon dog 38 år gammal, 1855. Ett par år senare publicerades den första biografien, Elizabeth Gaskells *The Life of Charlotte Brontë*, som räknas som en av de första litterära biografierna baserad på dokument och intervjuer. Sedan den publicerades har *Jane Eyre* och dess författare setts som en omistlig del av den brittiska litteraturkanon. Intresset förnyades 1979, när romanen behandlades i *The Madwoman in the Attic* av Sandra Gilbert och Susan Gubar, som kom att bli ett epokgörande standardverk i feministisk litteraturvetenskap.

Lena B Nilsson, Francisco Sobrado

FOLKTEATERN GÖTEBORG

Med stöd från VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN